

RAAP-RAPPORT 8613

**Plangebied
Parkeerplaats
Raadhuisstraat te
Lichtenvoorde,
gemeente Oost-Gelre**

**Archeologisch vooronderzoek:
proefsleuvenonderzoek**

Archeologie | Cultuurhistorie | Erfgoed

Colofon

Titel: Plangebied Parkeerplaats Raadhuisstraat te Lichtenvoorde, gemeente Oost-Gelre.
Archeologisch vooronderzoek: proefsleuvenonderzoek.

Versie: 07-07-2026

Auteur: F.P. Westra

Projectcode: OGRH2

Bestandsnaam: RAAPrap_8613_OGRH2_

Autorisatie: H.B.G. Scholte Lubberink

ISSN: 0925-6229

RAAP

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

Telefoon: 0294-491 500

E-mail: raap@raap.nl

Website: raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2026

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Oost-Gelre heeft RAAP op 20 mei 2026 een archeologisch proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in het kader van het project 'Parkeerplaats Raadhuisstraat' in de gemeente Oost-Gelre.

Het doel van het proefsleuvenonderzoek was het vaststellen van de archeologische waarde van het terrein. Hiertoe was het noodzakelijk inzicht te krijgen in de precieze aard en omvang van een eventuele archeologische vindplaats. In het verlengde daarvan is in kaart gebracht wat de consequenties zijn van de onderzoeksresultaten voor de verdere planvorming. Zijn de archeologische resten behoudenswaardig, en, zo ja, kan deze behouden blijven of dient deze te worden opgegraven?

Tijdens het onderzoek is één proefsleuf aangelegd met een oppervlak van 100 m². Dit komt neer op een dekkingsgraad van 7% van het totale plangebied.

In de proefsleuf zijn archeologische resten aangetroffen. Het gaat hierbij om resten uit de bronstijd, ijzertijd en/of vroege middeleeuwen, vermoedelijk met nederzettingssporen in de vorm van kuilen en paalkuilen. Hoewel er sprake is van een gedeeltelijke verstoring van de bodemopbouw en van het sporenniveau, zijn de resten van de vindplaats (uit de ijzertijd) maar beperkt verstoord. Het vondsten- en sporenniveau bevindt zich relatief ondiep, op minder dan 50 cm – mv.

Er is op de dekzandrug van Lichtenvoorde nog maar weinig onderzoek uitgevoerd waarbij ook daadwerkelijk archeologische resten zijn aangetroffen. Vindplaatsen uit de onderhavige perioden zijn in Lichtenvoorde dan ook vrijwel niet bekend. Al met al maakt dat deze vindplaats als behoudenswaardig kan worden aangemerkt.

Indien dit mogelijk is heeft het de voorkeur om de vindplaats *in situ* te behouden. Om dit in de praktijk mogelijk te maken zou een buffer van 30 cm moeten worden aangehouden boven het archeologisch niveau, in dit geval vanaf de oude akkerlaag. Deze bevindt zich in delen van het plangebied, met name aan de zuidoostzijde echter relatief ondiep, op minder dan 30 cm – mv, waardoor de archeologische resten zich al binnen de voorgestelde buffer bevinden. Het risico op het verstoren van archeologische resten is daarmee ook bij ondiepe ingrepen zeer reëel. *In situ* behoud is daarmee alleen mogelijk indien het plangebied wordt opgehoogd. Als dit binnen de planvorming niet mogelijk is, dan is het advies om de vindplaats binnen de grenzen van het onderhavige plangebied op te graven, om de archeologische resten *ex situ* veilig te stellen.

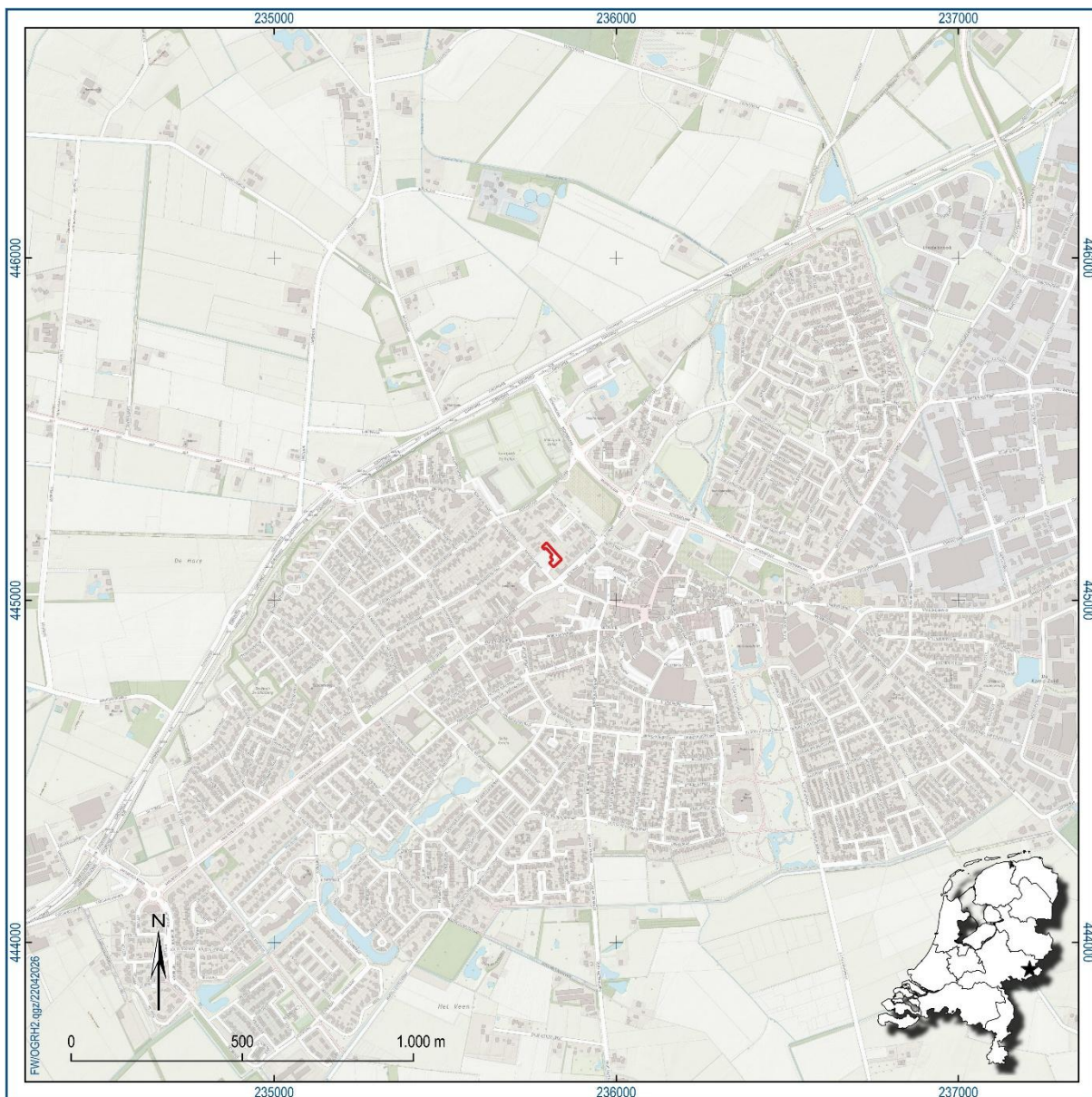
Aard van de vindplaats	: bewoningssporen
Diepteligging	: oude akkerlaag vanaf 18 tot 50 cm – mv (vondstlaag) C-horizont vanaf 30 tot 50 cm – mv (sporenniveau)
Datering	: bronstijd t/m vroege middeleeuwen

Inhoud

Samenvatting	3
Inhoud	4
1 Inleiding	5
1.1 Administratieve gegevens	6
1.2 Voorgaand onderzoek	6
1.3 Doelstellingen en onderzoeksvragen	7
2 Methoden	8
2.1 Algemeen	8
2.2 Werkputten	9
2.3 Documentatie en registratie	9
2.4 Behandeling van sporen	9
2.5 Behandeling van vondsten	10
2.6 Behandeling van profielen	10
2.7 Bemonstering	10
2.8 Uitwerking	11
2.9 Afwijking en aanpassing van de onderzoeksstrategie	11
3 Resultaten	12
3.1 Geologie en geomorfologie	12
3.2 Sporen en structuren	15
3.3 Vondsten	20
3.4 Interpretatie van de vindplaats	22
3.5 Waardestelling	24
4 Conclusie en selectieadvies	26
Literatuur	28
Websites/Digitale bronnen	28
Overzicht van figuren, tabellen, bijlagen en appendices	29

1 Inleiding

In opdracht van de gemeente Oost-Gelre heeft RAAP op 20 mei 2026 een archeologisch proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in het kader van een voorgenomen herontwikkeling van het huidige parkeerterrein aan de Raadhuisstraat in Lichtenvoorde in de gemeente Oost-Gelre (figuur 1). Dit onderzoek is noodzakelijk in verband met de voorgenomen werkzaamheden die een bedreiging kunnen vormen voor eventueel in de ondergrond aanwezige archeologische resten.

Figuur 1. De ligging van het plangebied. Inzet: ligging in Nederland (ster).

Het proefsleuvenonderzoek is een vervolg op het waarderend/karterend booronderzoek, waaruit is gebleken dat de kans groot is dat in het plangebied archeologische resten aanwezig zijn (De Jong 2025).

De werkzaamheden zijn uitgevoerd onder certificaat BRL SIKB 4000, conform artikel 5.4 van de erfgoedwet. Onderzoeksdocumentatie en vondstmateriaal zullen worden overgedragen aan het depot van de provincie Gelderland. Voorafgaand aan het onderzoek is, conform de KNA een Programma van Eisen (PvE) opgesteld (Westra 2026). Dit PvE diende als uitgangspunt voor het onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep. De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, vigerende versie), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; sikb.nl), geldt in de praktijk als norm. RAAP is gecertificeerd voor de protocollen 4001 Programma van eisen, 4002 Bureauonderzoek, 4003 Inventariserend veldonderzoek (landbodems), onderdelen proefsleuven en overig, alsmede 4004 Opgraven (landbodems).

Zie bijlage 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden.

1.1 Administratieve gegevens

Plangebied	Parkeerplaats Raadhuisstraat
Opdrachtgever	Gemeente Oost-Gelre
Contactpersoon opdrachtgever	B. Dijkerman
Bevoegde overheid	Gemeente Oost-Gelre
Contactpersoon bevoegde overheid	P. Ballast
Plaats	Lichtenvoorde
Gemeente	Oost-Gelre
Provincie	Gelderland
Coördinaten	235815/445131
Toponiem	Raadhuisstraat
Periode veldwerk	20 mei 2026
Projectleider	F.P. Westra
Projectmedewerkers	O. Ottens J. Keller (stagiair gemeente Oost-Gelre).
Archis-onderzoeksmeldingsnummer	5985256001
Bewaarplaats documentatie en eventuele vondsten	RAAP Oost en op termijn Archis, e-depot en het provinciaal depot (in geval van vondsten)

Tabel 1. Administratieve gegevens.

1.2 Voorgaand onderzoek

Soort onderzoek	Uitvoerder	Uitvoeringsperiode	Rapportage
Bureau- en inventariserend veldonderzoek (verkennde fase)	Bureau voor Archeologie	Mei 2025	De Jong 2025

Tabel 2. Overzicht van voorgaande voor het plangebied relevante onderzoeken.

Op basis van het voorgaande onderzoek is duidelijk geworden dat voor het plangebied een hoge archeologische verwachting geldt voor de aanwezigheid van een archeologische vindplaats. Een daadwerkelijke vindplaats is echter nog niet aangetoond.

1.3 Doelstellingen en onderzoeksvragen

Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd om vast te stellen of zich binnen de begrenzing van het plangebied (figuur 1) behoudenswaardige archeologische resten bevinden. Het doel is inzicht te verkrijgen in de precieze aard, omvang, diepteligging en datering van de archeologische resten, en te bepalen of het gaat om een behoudenswaardige vindplaats. In het Programma van Eisen (PvE, Westra 2026) zijn hiervoor onderstaande onderzoeksvragen geformuleerd. Bovendien dient duidelijk gemaakt te worden wat de consequenties zijn van de onderzoeksresultaten voor de verdere planvorming in het plangebied. De onderzoeksvragen zullen in de lopende tekst worden beantwoord.

Bodemopbouw en genese

1. Hoe ziet de bodemopbouw eruit in het onderzoeksgebied?
2. Is in (alle delen van) het gebied sprake van een intact bodemprofiel? In welke delen van het plangebied is sprake van een recentelijk verstoord bodemprofiel?
3. Is de bodemkundige situatie overeenkomstig de verwachting op basis van het vooronderzoek? Waarom wel/niet?
4. Is een plaggendeek aanwezig? Zo ja, wat is er te zeggen over een datering, eventuele fasering, sporen van historische bodembewerking en de bodem waarop het dek is ontstaan?
5. Wat is de dikte van het plaggendeek en hoe verhoudt zich dat ten opzichte van het paleoreliëf?
6. Welke post-depositionele processen hebben plaatsgevonden? In hoeverre is sprake van erosie en aantasting of verstoring van archeologische resten door dit soort processen?

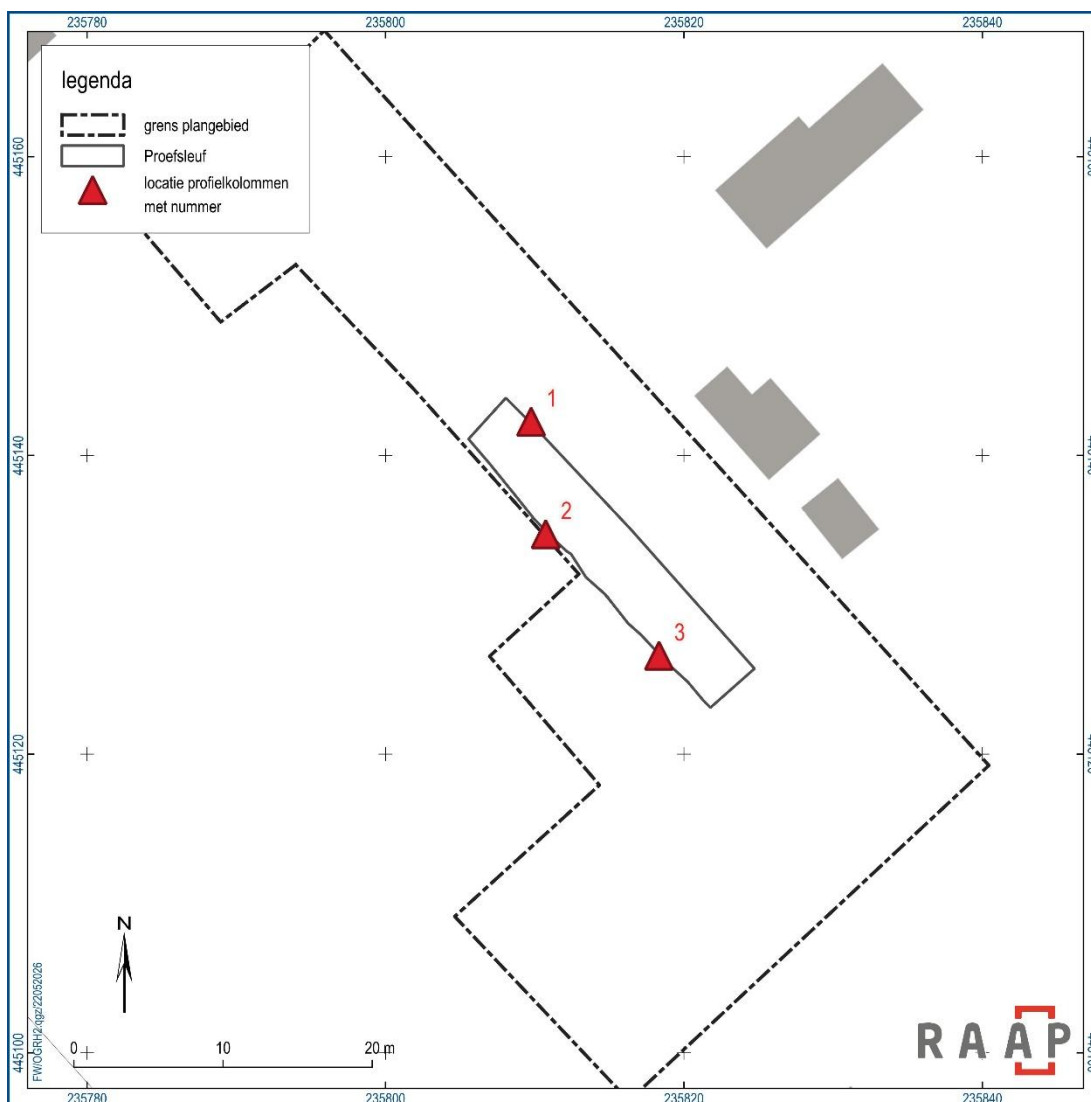
Sporen, structuren en vondsten

7. Zijn in het onderzoeksgebied archeologische vondsten, sporen en/of structuren aanwezig? Zo ja:
 - a. Wat is de exacte aard, omvang, datering, gaafheid, conservering, het karakter en de inhoudelijke kwaliteit van de aangetroffen archeologische resten?
 - b. Is er sprake van een behoudenswaardige vindplaats?
 - c. Wat is de functionele interpretatie van de aangetroffen vondsten, sporen en structuren?
 - d. Zijn er vondsten, sporen of structuren aanwezig uit verschillende perioden? Zo ja, is een relatie te leggen tussen deze verschillende fasen (continuïteit)?
8. Is er sprake van concentraties aardewerk en/of (vuur)stenen artefacten? Zo ja, beschrijf de horizontale en verticale spreiding van de vondsten en de mogelijke relatie met grondsporen.
9. Kunnen (clusters van) sporen worden toegewezen aan één of meerdere struct(u)ur(en)? Zo ja, om wat voor type struct(u)ur(en) gaat het en wat is de oriëntatie, (max.) afmeting, constructie (dak, wanden, vloer), datering, conservering en (functionele) indeling van deze struct(u)ur(en)?

2 Methoden

2.1 Algemeen

Op basis van het bureau- en verkennend booronderzoek werden archeologische resten in het plangebied verwacht. Omdat met behulp van karterend booronderzoek geen inzicht kan worden verkregen in de precieze aard, herkomst en waarde van eventuele vondsten, werd verder booronderzoek niet zinvol geacht. Om inzicht te krijgen in de aanwezigheid, aard en waardering van eventuele vindplaatsen, is proefsleuvenonderzoek de meest geschikte methode.

Figuur 2. Overzicht van de proefsleuven en de locatie van de gedocumenteerde profielen.

2.2 Werkputten

Tijdens het onderzoek is conform PvE één werkput aangelegd met een oppervlakte van 100 m² (zie figuur 2). Daarbij is één vlak aangelegd in de top van de C-horizont, op een diepte van circa 30 tot 50 cm -mv (20,8 tot 20,5 m +NAP).

Figuur 3. Overzicht van de werkput tijdens de aanleg. Foto richting het noordwesten.

2.3 Documentatie en registratie

De sporen zijn digitaal ingemeten met een RTK-GPS met een conform KNA-eis OS02 maximale afwijking van 3 cm in zowel het horizontale als verticale vlak. Ook de hoogte van de aangelegde vlakken ten opzichte van NAP is bepaald met een GPS. De ruwe GPS-bestanden zijn dagelijks uitgelezen, gecontroleerd en gecorrigeerd. Spoor- en vondstgegevens zijn in het veld ingevoerd in de Odile database. In het algemeen geldt dat sporen en vondsten zijn gedocumenteerd conform specificaties OS04 en OS05 van de BRL SIKB 4000.

2.4 Behandeling van sporen

Om sporen te traceren en sporenclusters zo goed mogelijk te kunnen begrenzen, is het vlak waar nodig tijdens de aanleg handmatig opgeschaafd. Met het oog op het doel van het onderzoek (zoveel mogelijk gegevens verzamelen, maar zo min mogelijk archeologische resten beschadigen), zijn sporen slechts

spaarzaam gecoupeerd. Bij het couperen is ervoor gekozen om die sporen te onderzoeken waarbij twijfel bestond over de antropogene aard van het spoor. Ook is een enkel spoor gecoupeerd om de mate van verstoring door jongere ingrepen op het terrein vast te stellen. Indien mogelijk viel de coupeliijn hierbij samen met de profielwand, zodat de stratigrafische positie van het spoor kon worden vastgelegd.

Tijdens het verdiepen is zoveel mogelijk geprobeerd om het stratigrafische ingravingsniveau van de sporen vast te leggen. Hiervoor is gebruik gemaakt van de laagbeschrijvingen in de werkput. Van sporen met een diepte van meer dan 9 cm is een coupetekening (schaal 1:20) en tevens een foto gemaakt; van minder diepe sporen is alleen de diepte en vorm in doorsnede vastgelegd in de database. De sporen zijn in een doorlopende reeks genummerd en worden in dit rapport aangeduid met een één- tot viercijferig nummer, voorafgegaan door een S (bijv. S2).

2.5 Behandeling van vondsten

Bij de vlakaanleg en bij het couperen van sporen zijn vondsten per spoorvulling verzameld en gedocumenteerd.

Vondsten die niet aan antropogene sporen konden worden gekoppeld, zijn per laag in vakken van 4 x 5 m verzameld. Bijzondere vondsten, zoals metaalvondsten en vondstconcentraties, zijn als puntvondst ingemeten. Voor het verzamelen van metaalvondsten is tijdens het aanleggen van de vlakken intensief gebruik gemaakt van een metaaldetector. De vondsten zijn in een doorlopende reeks genummerd; ze worden in dit rapport aangeduid met een V (bijv. V14).

2.6 Behandeling van profielen

De natuurlijke gelaagdheid en de verschillende archeologische niveaus zijn in kaart gebracht door middel van drie profielkolommen (verspreid over de proefsleuf), die zijn opgeschaafd, gefotografeerd en beschreven vanaf het maaiveld (figuur 2). De locatie ervan is ingemeten met de RTK-GPS (met X-, Y- en Z-coördinaten).

Om de landschappelijke ontwikkeling en de bodemopbouw goed te begrijpen, is er naar gestreefd om tijdens het veldwerk de stratigrafische eenheden (lagen) in de verschillende putten direct aan elkaar te koppelen. De lagen zijn hierbij in een stratigrafische reeks per werkput genummerd, waarbij het eerste deel van het vijf- of zescijferige nummer verwijst naar de werkput en het tweede deel een laagnummer is (bijv. S110070 = laag 70 in WP11). Om lagen aan te duiden, zal in de tekst alleen naar dit laagnummer verwezen worden.

2.7 Bemonstering

Kansrijke sporen (sporen met zichtbaar verkoold materiaal of sporen met een humeuze vulling) zijn tijdens het onderzoek bemonsterd ten behoeve van ¹⁴C-analyse. Monsternummers worden in dit rapport aangeduid met een cijfer voorafgegaan door een M (bijv. M4).

2.8 Uitwerking

Documentatie van het onderzoek is na afloop van het onderzoek gecontroleerd. Na afloop van het veldwerk is een laatste controle uitgevoerd en zijn de analoge profiel- en coupetekeningen gedigitaliseerd en de vondsten gewassen en gesplitst per materiaalcategorie.

Aan de hand van deze gegevens en het PvE is een evaluatie- en selectierapport opgesteld dat is voorgelegd aan de bevoegde overheid, de depothouder en de opdrachtgever. De uitwerking is pas van start gegaan nadat de bevoegde overheid dit evaluatierapport had vastgesteld.

Gedetailleerde spoor- en vondstinformatie is te raadplegen in het e-depot.

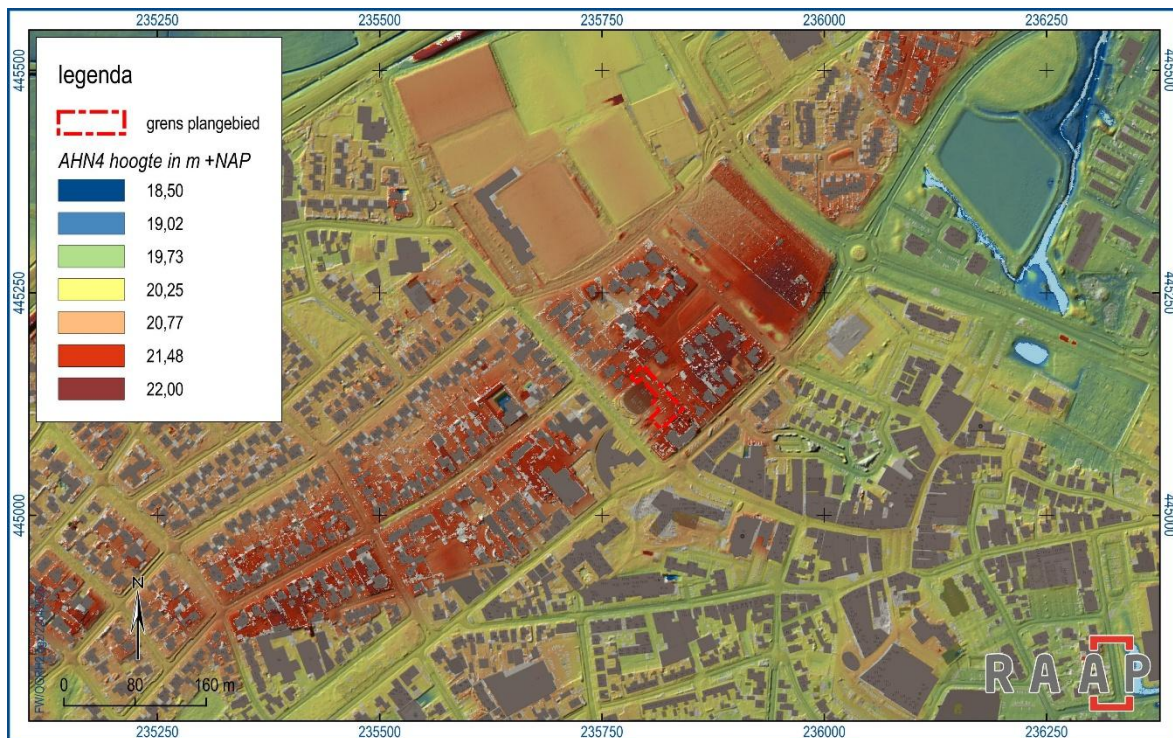
2.9 Afwijking en aanpassing van de onderzoeksstrategie

Tijdens het veldonderzoek is niet afgeweken van de onderzoeksstrategie zoals die in het PvE is omschreven.

3 Resultaten

3.1 Geologie en geomorfologie¹

Het plangebied is gesitueerd in het Oostelijk Zandgebied, in de landschapszone die wordt gekenmerkt door dekzandruggen en rivierduinen.² Tijdens de laatste ijstijd (Weichselien) bereikte het landijs Nederland niet, maar was er sprake van een toendralandschap. De grond was permanent bevroren en er kon weinig vegetatie groeien. Sneeuwsmeltwater kon moeilijk in de bevroren bodem wegzakken en werd over land afgevoerd waardoor fluvioperiglaciale afzettingen werden gevormd. Het gebrek aan vegetatie zorgde ervoor dat de wind grotendeels vrij spel had en op grote schaal zand kon laten opstuiven en over grote afstanden verplaatsten. Deze door de wind afgezette dekzanden bedekken de fluvioperiglaciale afzettingen, en vormen een reliëfrijk landschap met lage vlakten, middelhoge welvingen en hoge ruggen.

Figuur 4. De locatie van het plangebied, geprojecteerd op het AHN, laat de locatie en oriëntatie van de dekzandrug goed zien.

Hoewel het plangebied op de geomorfologische kaart binnen de bebouwde kom is gesitueerd en niet is gekarteerd, kan toch enig inzicht worden verkregen over de geomorfologische achtergrond van het gebied. Op basis van het AHN in combinatie met de geomorfologische kaart kan worden afgeleid dat het plangebied op een dekzandrug ligt, die met een noordoost-zuidwest oriëntatie langs de historische kern van Lichtenvoorde loopt. Deze dekzandrug ligt tot twee meter hoger dan de naastgelegen dekzandvlakte.

¹ Onderstaande paragraaf is grotendeels afkomstig uit het bureauonderzoek (De Jong 2025).

² Rensink e.a. 2019.

Ook op de bodemkaart ligt het plangebied in de bebouwde kom. Ten zuidwesten van het plangebied zijn daarbuiten hoge zwarte enkeerdgronden aangegeven. Deze zullen ook in het plangebied aanwezig zijn geweest, zoals blijkt uit het historisch landgebruik. Uit vergelijking met de kadastrale minuut van 1832 blijkt dat de landbouwgronden rondom Lichtenvoorde vrijwel exact overeenkomen met de vorm van de dekzandrug. Bij de enkeerdgronden is het humeuze dek, dat gevormd is door langdurige bemesting met potstalmest en plaggen, minimaal 50 cm dik. De natuurlijke bodem waarop het plaggendek is gevormd heeft oorspronkelijk uit vermoedelijk (haar)podzolgronden bestaan.

Figuur 5. De profielopname van profielkolom 3 aan de zuidoostzijde van de put laat zien dat de oude akkerlaag en het onderliggende sporenniveau relatief ondiep onder het maaiveld liggen, vanaf 18 cm diep.

3.1.1 Bodemopbouw

De bodemopbouw in het plangebied is op basis van het proefsleufonderzoek anders dan werd voorzien. Direct onder de bestrating was een vlijlaag van opgebracht zand aanwezig van 18 tot 40 cm dik (laag 1000). Daaronder was op sommige plekken nog een restant van het plaggendek aanwezig van circa 12 cm dikte (laag 1020). We mogen aannemen dat het plaggendek ongetwijfeld dikker is geweest, waardoor we kunnen concluderen dat het plaggendek ter plekke is afgetopt. Dit werd op grond van de resultaten van booronderzoek ook al geconcludeerd voor een plangebied aan de overzijde van de Raadhuisstraat. In het huidige plangebied is vermoedelijk ongeveer 50 cm van het oorspronkelijke plaggendek afgegraven. Daaronder was nog wel een restant van een oude akkerlaag aanwezig van 8 tot 12 cm dikte (laag 1040). De oude akkerlaag was overwegend grijs van kleur en licht humeus. Daarnaast bevatte de laag archeologische indicatoren in de vorm van houtskool, handgevormd aardewerk en vuursteenafslagen. In en onder de oude akkerlaag bevinden zich (pre)historische sporen in de vorm van kuilen en paalkuilen. De C-horizont bevond zich iets ondieper dan op basis van het booronderzoek werd verwacht, op zo'n 30 tot 50 cm -mv.³ Restanten van een B-horizont, die bij het

³ Het hier bedoelde maaiveld was de bovenkant van het niveau nadat de klinkers waren verwijderd.

booronderzoek zijn waargenomen, zijn in het proefsleuvenonderzoek niet aangetroffen. Een samenvattend overzicht van de laagopbouw is weergegeven in tabel 3.

Figuur 6. Het plaggendek is in profielkolom 2 volledig verdwenen. Een deel van de oude akkerlaag en het sporenniveau zijn aan de noordwestzijde van de put nog wel aanwezig vanaf 42 cm -mv.

Laagnr.	Vondsten/indicatoren	Bijbehorende sporen	Diepte	Veronderstelde laagdatering	Interpretatie
1000		999	0 – 40 cm - mv	recent	Opgebrachte grond, vlijlaag
1020		1, 2, 8, 9, 10, 14, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 34, 37, 49, 50	40 – 52 cm - mv	late middeleeuwen – nieuwe tijd	Plaggendek
1040	Handgevormd aardewerk, vuursteen, houtskool	3, 4, 5, 6, 7, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 22, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46	18 – 50 cm - mv	ijzertijd – middeleeuwen	Oude akkerlaag
1050	Vuursteen		Vanaf 30 – 50 cm - mv		C-horizont

Tabel 3. Samenvattend overzicht van de laagopvolging.

3.2 Sporen en structuren

3.2.1 Inleiding

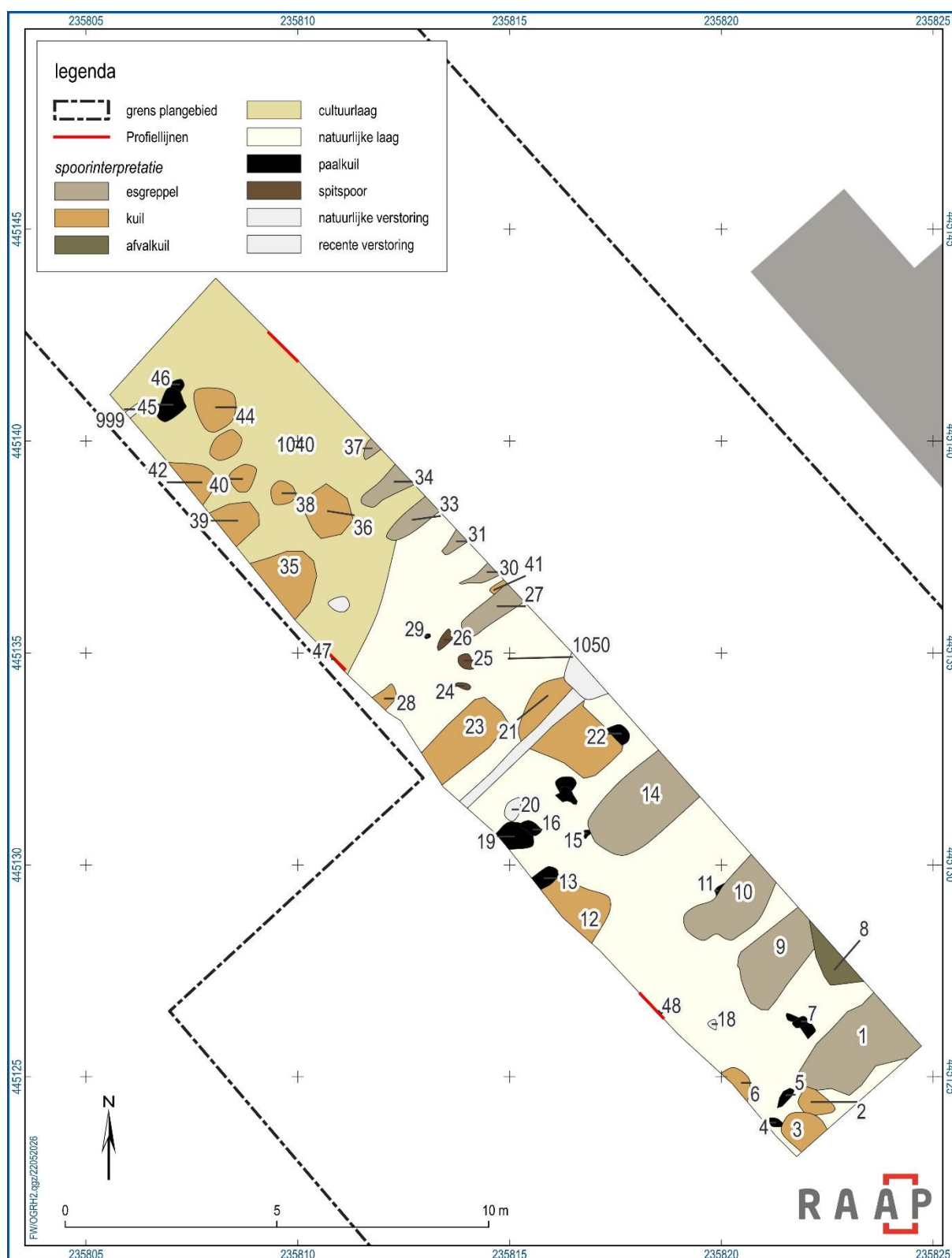
Tijdens het onderzoek zijn in het opgravingsvlak en in de profielen 48 archeologische grondsporen gedocumenteerd. Een samenvattend overzicht van de aantallen aangetroffen sporen is weergegeven in tabel 4. De complete sporencatalogus wordt beschikbaar gesteld in het e-depot. De sporen worden hieronder beschreven.

Spoorcategorie	Aantal
Esgreppel	12
Kuil	16
Paalkuil	16
Spitspoor	3
Afvalkuil	1
Totaal	48

Tabel 4. Aantal sporen per spoorcategorie.

3.2.2 Esgreppels uit de nieuwe tijd

Over de volledige lengte van de put zijn esgreppels aangetroffen, twaalf in totaal. Deze bevonden zich met name in de noordoostelijke helft van de put en hadden een noordoost-zuidwest oriëntatie. De esgreppels waren relatief ondiep, en reikten net tot in de C-horizont. De natuurlijke ondergrond bevond zich aan de oostzijde iets ondieper, waardoor de esgreppels hier relatief iets dieper in de ondergrond waren ingegraven. Aan de westzijde waren de esgreppels dermate ondiep dat deze bij de aanleg van het vlak al deels zijn weggegraven. Daaronder was het sporenvak met oudere sporen nog vrijwel ongeschonden aanwezig. De esgreppels dienden ter verbetering van de landbouwgrond in de nieuwe tijd. Op basis van een aardewerkscherf van zogenaamd *scratch blue* aardewerk uit S9 kunnen de esgreppels rond het midden van de 18e eeuw worden gedateerd.

Figuur 7. Allesporenkaart.

Figuur 8. Links enkele esgreppels in het vlak (foto richting het zuidwesten). Rechts twee esgreppels in profiel 1. In de opvulling van de greppels zijn de verrommelde resten van het plaggendeek, de oude akkerlaag en de C-horizont te herkennen.

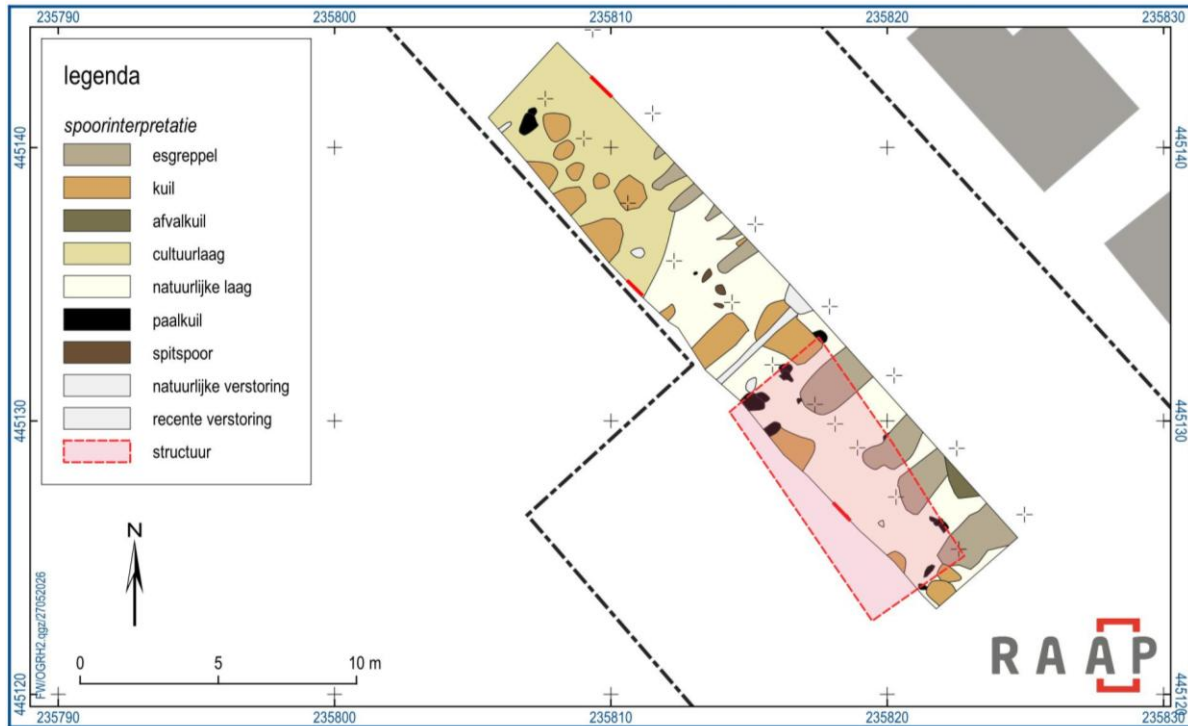
3.2.3 Sporen uit de prehistorie

De nieuwetijdse sporen zijn over het algemeen donkergruisbruin van kleur en matig humeus. Daartussen waren ook oudere sporen aanwezig in de vorm van kuilen en paalkuilen. Deze waren over het algemeen grijs tot lichtgrijs van kleur en bevatten soms enkele spikkels houtskool. Daarnaast is uit enkele sporen handgevormd aardewerk en vuursteen afkomstig. Op basis van het aardewerk lijkt het te gaan om sporen uit de bronstijd of ijzertijd. Ook kan (deels) een datering in de vroege middeleeuwen niet worden uitgesloten. De mate van uitloging van de sporen lijkt voornamelijk op een datering in de prehistorie te wijzen.

Figuur 9. Enkele prehistorische paalsporen in het vlak.

De vuursteenafslagen zijn weliswaar afkomstig uit enkele van deze sporen, maar lijken uit het mesolithicum te dateren. Vermoedelijk zijn ze als opspit in deze sporen terecht gekomen. Een deel van de sporen lijkt mogelijk deel uit te maken van een gebouwstructuur.

Figuur 10. Verschillende paalkuilen uit de ijzertijd lijken onderdeel uit te maken van een gebouwstructuur.

De sporen die tot een structuur lijken te behoren zijn zo min mogelijk gecoupeerd. Enkel S11 is gecoupeerd om de mate van verstoring door esgreppel S10 te bepalen. De verstoring bleek beperkt te zijn, met een resterende diepte van circa 24 cm bleek S11 maar beperkt te zijn afgetopt (figuur 11).

Figuur 11. De coupe over paalkuil S11 en esgreppel S10.

Vrijwel overal in de put was nog een restant van een oude cultuurlaag in de basis van het plaggendeek aanwezig. Deze was overwegend grijs van kleur en bevatte houtskool en andere archeologische indicatoren (laag 1040). De laag was met name op de overgang naar de C-horizont (laag 1050) gebioturbeerd, wat de leesbaarheid van het vlak aan de westzijde van het terrein bemoeilijkte. In en onder de cultuurlaag waren meerdere kuilen en paalkuilen (vaag) zichtbaar. Ter controle zijn enkele sporen gecoupeerd om er zeker van te zijn dat hier daadwerkelijk sprake was van door mensenhand ontstane sporen. Hieruit bleek dat ook hier sprake was van eenduidige, zei het vage sporen (figuur 12).

Figuur 12. Uit de coupe van S36 kon worden vastgesteld dat ook hier sprake was van eenduidige sporen uit de ijzertijd.

3.2.4 Sporen van de villa

Naast sporen uit de prehistorie en sporen van het agrarisch verleden zijn enkele sporen aangetroffen die in verband kunnen worden gebracht met het recentere verleden van het plangebied. In 1848 werd op het voormalige agrarische perceel een villa gebouwd door de familie Ten Bosch, die de naam 'Huize Silva' kreeg. De villa is in de loop van de tijd verder uitgebreid en uiteindelijk in 1969 gesloopt, nadat het gebouw al enige tijd leeg stond. Daarna werd op het terrein een pand van de Raiffeisenbank gebouwd, later de Rabobank. Dit pand is in 2020 gesloopt.⁴ Het huidige plangebied heeft zowel bij de villa als bij het bankgebouw tot het achtererf/parkeerterrein behoort en is daarom weinig verstoord.

Tussen de esgreppels aan de oostzijde van de put was een afvalkuil aanwezig (S8) die industrieel wit aardewerk en een grote hoeveelheid flessenglas bevatte. Vermoedelijk dateert deze kuil uit de late 19e of vroege 20e eeuw, en kan deze gerelateerd worden aan de bewoning in de villa die op het terrein

⁴ De Jong 2025.

heeft bestaan. Kuilen S21 en S23 bevatten enkele fragmenten baksteenpuin uit de 20e eeuw en kunnen verband houden met de bouwwerkzaamheden aan of met de afbraak van de villa.

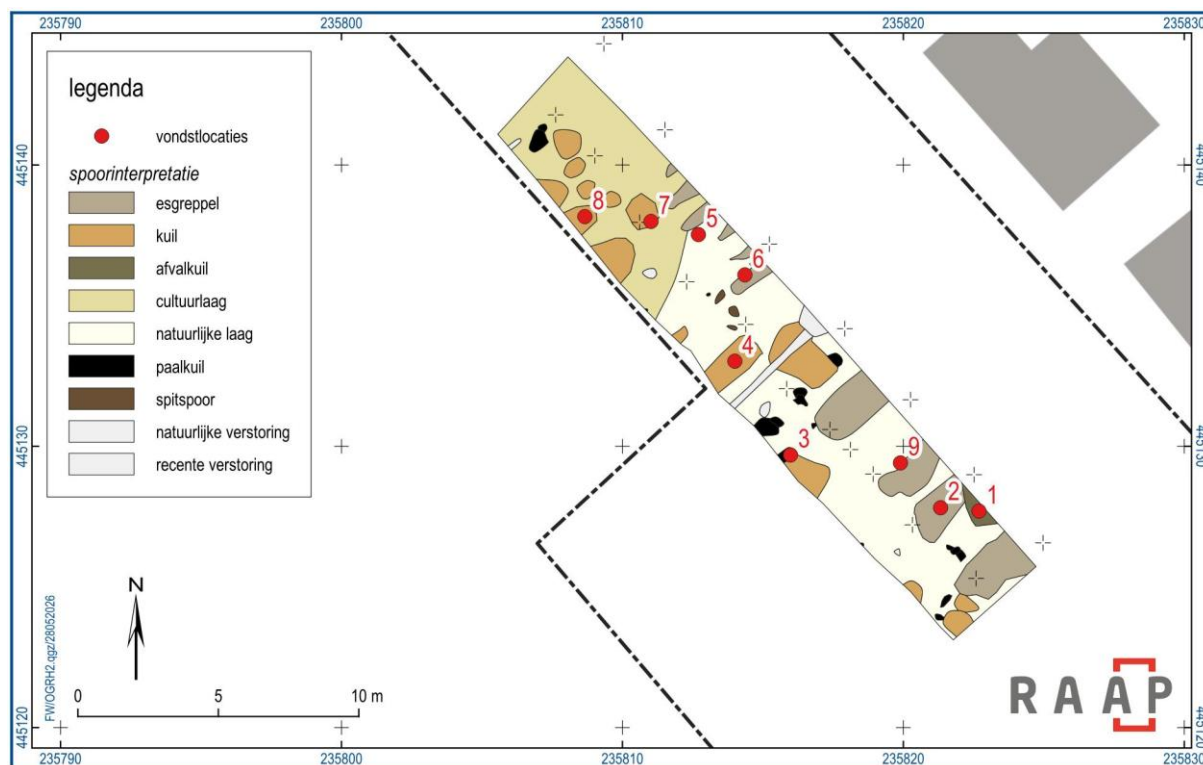
3.3 Vondsten

3.3.1 Inleiding

Het archeologisch onderzoek heeft 29 vondsten opgeleverd. Een overzicht van de aantallen van de verschillende vondstcategorieën wordt weergegeven in tabel 5. De complete vondstencatalogus is opgenomen in de velddocumentatie (de pakbon) die te vinden is bij het depot/e-depot. In het onderstaande wordt per vondstcategorie ingegaan op de algemene kenmerken, eventuele noemenswaardige vondsten, de datering en de mate van conservering. Tijdens de evaluatie is bepaald dat het keramisch bouw materiaal, het natuursteen en één fragment vensterglas niet nader hoeven worden uitgewerkt omdat deze geen meerwaarde hebben voor de vindplaats.

Vondstcategorie	Aantal
Keramiek	4
Keramisch bouw materiaal	3
Glas	17
Vuursteen	4
Natuursteen	1
Totaal	29

Tabel 5. Aantal vondsten per vondstcategorie.

Figuur 13. Verspreidingskaart vondsten.

3.3.2 Beschrijving van de vondsten per vondstcategorie

Aardewerk

Drs. H.B.G. Scholte Lubberink en F.P. Westra MA

Onder het vondstmateriaal is een verweerde scherf handgevormd aardewerk (V8) die op basis van zijn baksel en magering met grof granietgruis het beste in de prehistorie gedateerd kan worden, globaal in de brons- of ijzertijd tussen circa 2000 en 12 voor Chr. Een ander fragment (V7.1) is op basis van zijn hardheid, de relatief geringe wanddikte, het baksel en de magering met steengruis als een vroege kogelpotscherf (of eventueel als een laat fragment Hessens-Schortens) gedetermineerd. De meest waarschijnlijke datering ligt tussen circa 800 en 1100 na Chr.

Twee van de verzamelde aardewerkfragmenten dateren uit de nieuwe tijd. Voor het beschrijven en dateren van deze scherven is gebruik gemaakt van de website van het Deventer Systeem.⁵

Uit afvalkuil S8 is naast een grote hoeveelheid flessenglas een fragment industrieel wit aardewerk afkomstig (V1). Het betreft een bodemscherf met een standing, afkomstig van een kom met een vrij steile wand. Een specifiek type is niet nader te bepalen. Ondanks dat een productiemerk op de bodem ontbreekt, lijkt het te gaan om een in Maastricht geproduceerde kom uit de late 19e of vroege 20e eeuw.

Een andere nieuwtijdse scherf (V2) is afkomstig uit één van de esgreppels. Deze scherf behoort tot een bordje van industrieel vervaardigd steengoed (s3-bor-1). Aan de binnenzijde is decoratie aangebracht in een zogenaamd *scratch blue* motief. Hierbij werd een decoratie -in dit geval een floraal motief- in het oppervlakte ingekrast, waarna de krassen met kobaltblauwe glazuur werden gevuld. Industrieel steengoed met een *scratch blue* decoratie werd vervaardigd in Engeland, in de periode tussen 1740 en 1780. Het bordje heeft deel uitgemaakt van een theeservies met koppen en schotels.

Vuursteen

Drs. H.B.G. Scholte Lubberink

Het proefsleuvenonderzoek heeft vier fragmenten vuursteen opgeleverd. Daarvan kan een kleine piramidale klingkern met een slagvlak vrijwel zeker in het mesolithicum worden gedateerd (V5). Twee afslagen (V3 en 9) kunnen niet nader gedateerd worden dan mesolithicum tot en met de midden-bronstijd. Een brok (V7) met een vorstspijtingsvlak vertoont geen duidelijk sporen van bewerking.

Glas

G. Zielman MA

Al het glas (n=17) is afkomstig uit kuil S8 (V1.2). Het gaat om uitsluitend om resten van flessen (minimaal 6 exemplaren). Voor het beschrijven en dateren van deze flessen is gebruik gemaakt van de website voor 'Historic Glass Bottle Identification & Information'⁶ en de website van het Deventer Systeem.⁷

Drie flessen zijn lichtgroen, twee blauwgroen en één is kleurloos. De twee blauwgroene zijn compleet bewaarde, lange, slanke flessen met een afhangende schouder (gl-fle-89). Het gaat om een vormtype

⁵ <https://www.deventersysteem.nl>

⁶ <https://secure-sha.org/bottle>

⁷ <https://www.deventersysteem.nl>

dat karakteristiek is voor Moezelwijn of Rijnwijn. In Engeland wordt deze flesvorm aangeduid als 'Hock Bottle', naar de Duitse Rijnplaats Hochheim. De flessen (ca. 0,75 l) zijn vanaf circa 1875 geproduceerd.

Voor de drie lichtgroene flessen kan eveneens worden aangenomen dat die wijn hebben bevat, dit is echter niet zeker. De vorm van deze flessen is van het 'Bordeaux' type, een cilindrische fles met een rondlopende schouder, een vorm die sinds circa 1840 wordt gemaakt (gl-fle-94). De derde lichtgroene fles heeft een monding met een afgewerkte ronde draad (gl-fle-27a) en dateert tussen 1800 en 1925. De kleurloze fles heeft een kenmerkende verdikte, taps toelopende mond, die werd toegepast voor een grote variatie aan flestypen vanaf circa 1850 tot in de jaren 1920. Onduidelijk blijft welke inhoud deze fles heeft gehad.

Op alle flessen, de kleurloze fles uitgezonderd, zijn aan de mond en de bovenzijde van de hals resten van een aluminium capsule (omhulsel) aanwezig. De capsule beschermde de kurk tegen vervuiling, al te sterke uitdroging of tegen insecten. Voordat de fles is ontkurkt, is met een (sommeliers)mes de bovenzijde van de capsule losgesneden waarbij het restant op de fles is achtergebleven.

Samenvattend dateert het complex in de periode 1875-1925 en wijst dit assemblage specifiek op de consumptie van wijn.

3.4 Interpretatie van de vindplaats

3.4.1 Aard van de vindplaats

De vindplaats bestaat uit verschillende grondsporen in de vorm van kuilen en paalkuilen met bijbehorend vondstmateriaal van aardewerk en vuursteen. De sporen hebben mogelijk deel uitgemaakt van één of meerdere structuren. Op basis van het aardewerk kan de vindplaats in de bronstijd – ijzertijd en/of vroege middeleeuwen worden gedateerd. Het vuursteen uit de sporen dateert (deels) uit het mesolithicum en moet als gevolg van opspit in de sporen terecht zijn gekomen. Dit bekend dat er ook een vindplaats uit het mesolithicum in de omgeving aanwezig moet zijn geweest. De aanwezigheid van sporen uit het mesolithicum buiten de grenzen van de proefsleuf is daarmee ook niet uitgesloten, en zijn in het verleden op het noordelijke uiteinde van de dekzandrug al aangetoond.

Verder bevinden zich in het plangebied sporen van agrarisch gebruik uit de nieuwe tijd, benevens sporen die te koppelen zijn aan de bouw, bewoning en sloop van de villa vanaf de late 19e eeuw.

3.4.2 Diepteligging

De archeologische resten bevinden zich relatief ondiep onder het maaiveld. De oude akkerlaag waarin nog vondsten aanwezig kunnen zijn bevindt zich op een diepte vanaf 18 tot 42 cm – mv (21,04 tot 20,7 m +NAP). Het sporenniveau bevindt zich iets dieper, vanaf 30 tot 50 cm – mv (20,92 tot 20,62 m +NAP).

3.4.3 Omvang

De omvang van de vindplaats is onbekend. Aangenomen mag worden dat deze tot buiten de grenzen van het plangebied uitstrekt.

3.4.4 Overige gegevens

Vondsten kunnen nog deels in de oude akkerlaag aanwezig zijn, maar kunnen vooral in de vullingen van de prehistorische sporen verwacht worden.

3.4.5 Terugkoppeling naar vooronderzoek

Het proefsleufonderzoek heeft de bevindingen van het vooronderzoek deels bevestigd. Het plaggendek dat in het verleden op de dekzandrug is ontstaan, is in het plangebied grotendeels afgetopt, plaatselijk resteren hiervan nog enkele decimeters. In het booronderzoek is ter hoogte van boring 5 een B-horizont waargenomen, deze is bij het proefsleufonderzoek echter niet vastgesteld. Daarnaast bleek de C-horizont aan de zuidoostzijde van de proefsleuf minder diep in de ondergrond aanwezig te zijn dan op basis van het booronderzoek werd verwacht. Dit kan deels verklaard worden doordat bij de profielopname van de proefsleuf vanaf de bovenzijde van de zandlaag onder de bestrating is gemeten, en bij het booronderzoek vanaf de bovenzijde van de bestrating. Een andere verklaring kan zijn dat mogelijk deels in sporen is geboord, bijvoorbeeld in een esgreppel, waardoor het potentiële sporenniveau bij het vooronderzoek dieper werd geconstateerd dan in werkelijkheid het geval is.

3.5 Waardestelling

3.5.1 Algemene waarderingsystematiek

Voor de waardering is de KNA-systematiek 'Waarderen van vindplaatsen' gevolgd (KNA-versie 4.2, specificatie VS06; www.sikb.nl). Daarbij worden numerieke waarden toegekend aan de verschillende waarderingsaspecten. Afhankelijk van de score is een vindplaats wel of niet behoudenswaardig (tabel 6).

De vindplaatsen worden eerst op hun fysieke kwaliteit beoordeeld. Ze worden op basis van hun fysieke kwaliteit als behoudenswaardig (opgraven of beschermen) aangemerkt indien de criteria gaafheid en conservering samen bovengemiddeld (5 of 6 punten) scoren. Bij een middelmatige tot lage score (4 punten of minder) wordt naar de inhoudelijke kwaliteitscriteria gekeken om te bepalen of het terrein toch behoudenswaardig is. Indien te verwachten is dat op een van de inhoudelijke criteria 'hoog' wordt gescoord, wordt de vindplaats in principe ook behoudenswaardig geacht. Dit 'vangnet' heeft tot doel er voor te zorgen dat terreinen die van beperkte fysieke kwaliteit zijn, maar desondanks inhoudelijk van groot belang, buiten de beoordeling vallen. Vindplaatsen die op grond van hun fysieke kwaliteit als in principe behoudenswaardig zijn aangemerkt, worden eveneens gewaardeerd op hun inhoudelijke kwaliteit.

Een afweging vindt plaats op de eerste drie inhoudelijke kwaliteitscriteria: zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde. Belevingswaarde (schoonheid en herinneringswaarde) is slechts van belang voor zichtbare archeologische monumenten en is derhalve voor onderhavig onderzoek niet relevant. Bij een bovengemiddelde score van 7 punten of meer voor de eerste drie criteria, wordt de vindplaats als behoudenswaardig aangemerkt.

3.5.2 Fysieke kwaliteit

De fysieke kwaliteit bestaat uit de deelaspecten gaafheid en conservering.

Door verschillende bodemverstorende activiteiten in het verleden is het archeologisch sporen- en vondstenniveau niet volledig ongeschonden bewaard gebleven. Het oorspronkelijke vondstenniveau zal deels opgenomen zijn geweest in het plaggendek en is mogelijk nog deels in de oude akkerlaag aanwezig. Post-positionele processen hebben al tot een gedeeltelijke verstoring van de bodem geleid, waarbij met name de vondstenlaag verstoord is geraakt. Agrarische werkzaamheden zoals het graven van esgreppels hebben tot een beperkte verstoring van de bodem geleid. Uit de profielen is gebleken dat deze verstoringen maar beperkt tot in de C-horizont reiken. Daardoor is de oude akkerlaag nog gedeeltelijk aanwezig en ook het archeologische sporenniveau is hierdoor maar beperkt verstoord geraakt. Om die reden wordt de gaafheid van de vindplaats middelhoog gewaardeerd.

De conservering van vondsten is niet uitzonderlijk hoog, maar is normaal voor de Oost-Nederlandse zandgronden. Vanwege de bodemomstandigheden zullen vondsten met name bestaan uit anorganische resten, met name aardewerk, vuur- en natuursteen. De vondstenlaag is vermoedelijk grotendeels opgenomen in het plaggendek en is grotendeels verdwenen. Vondsten kunnen met name in de sporen worden verwacht. Op het criterium conservering krijgt de vindplaats een middelhoge score.

3.5.3 Inhoudelijke kwaliteit

De inhoudelijke kwaliteit bestaat uit de deelaspecten zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde.

Een vindplaats uit de ijzertijd is op zichzelf geen zeldzaamheid, en is in de bredere omgeving van Lichtenvoorde meermaals opgegraven. Onder andere in Groenlo, Winterswijk en Aalten zijn meerdere vindplaatsen uit de ijzertijd bekend. Dichter bij Lichtenvoorde is het aantal bekende vindplaatsen uit de ijzertijd een stuk geringer, met enkele onderzoeken en oude waarnemingen in Vragender en Lievelede.

Vindplaatsen met een specifieke datering in de bronstijd zijn in de omgeving daarentegen minder algemeen en zijn enkel bekend uit Aalten en Varsseveld. Ook vindplaatsen uit de vroege middeleeuwen zijn in de directe omgeving van Lichtenvoorde niet bekend, en zijn in de verdere omgeving onder andere in Groenlo, Winterswijk, Aalten en Halle aangetroffen.

Binnen Lichtenvoorde zelf is op de dekzandrug weinig onderzoek uitgevoerd waarbij ook daadwerkelijk archeologische resten zijn aangetroffen. Nederzettingen uit de bronstijd, ijzertijd of vroege middeleeuwen zijn op de Lichtenvoordse dekzandrug dan ook nog niet eerder aangetroffen. Een eenduidige datering van de vindplaats is nog niet voorhanden. Daarnaast is de vindplaats aan de Raadhuisstraat door verstoring niet volledig intact. Om die reden kan zowel aan de criteria zeldzaamheid als informatiewaarde een middelhoge score toegekend.

Omdat er voor de directe regio sprake is van een nog niet eerder onderzochte vindplaats op een nog niet eerder goed onderzocht deel van Lichtenvoorde, kan een dergelijk onderzoek meer inzichten geven in de voormalige bewoning en het gebruik van de dekzandrug in het verleden, en ook de archeologische verwachtingen van de directe omgeving beter in kaart brengen. Daarom wordt de vindplaats op het criterium ensemblewaarde hoog gescoord.

Op basis van de totaalscore in tabel 6 is er sprake van een behoudenswaardige vindplaats.

waarde	criteria	scores		
		hoog	midden	laag
beleving	schoonheid	wordt niet gescoord		
	herinneringswaarde	wordt niet gescoord		
fysieke kwaliteit	gaafheid		2	
	conservering		2	
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid		2	
	informatiewaarde		2	
	ensemblewaarde	3		
	representativiteit	n.v.t.		

Tabel 6. Scoretabel waardestelling van de vindplaats (tabel 5 uit de KNA).

4 Conclusie en selectieadvies

De sporen en vondsten duiden op de aanwezigheid van behoudenswaardige archeologische resten. Het gaat hierbij om vindplaats uit de bronstijd, ijzertijd en/of vroege middeleeuwen, vermoedelijk met nederzettingssporen in de vorm van kuilen en paalkuilen. Hoewel er sprake is van een gedeeltelijke verstoring van de bodemopbouw en van het sporenniveau, zijn de resten (uit de ijzertijd) maar beperkt verstoord. Het vondsten- en sporenniveau bevindt zich relatief ondiep, op minder dan 50 cm -mv. De begrenzing van de vindplaats kan op basis van de proefsleuf niet worden vastgesteld, maar zal zich naar verwachting over het gehele plangebied tot buiten de grenzen ervan uitstrekken. Oorspronkelijk zullen er waarschijnlijk ook resten van de vindplaats op het al eerder vrijgegeven deel van het parkeerterrein aanwezig zijn geweest, maar deze zijn hier door de geringe diepteligging en de verstoring uit het verleden al volledig verdwenen.

Figuur 14. Vervolgadvies voor het plangebied. Het groene deel is op basis van het bureau- en booronderzoek al vrijgegeven omdat de bodem hier diep is verstoord.

De vindplaats is op zichzelf geen zeldzaamheid in het Oost-Nederlandse zandgebied, maar vergelijkbare terreinen zijn in Lichtenvoorde zelf nog niet eerder opgegraven. Daarnaast is er nog weinig onderzoek op de dekzandrug van Lichtenvoorde uitgevoerd waarbij ook daadwerkelijk een

vindplaats is aangetroffen. Daarom kan deze vindplaats als behoudenswaardig kan worden aangemerkt.

Indien mogelijk heeft het de voorkeur om de vindplaats *in situ* te behouden. Om dit in de praktijk mogelijk te maken zou een buffer van 30 cm moeten worden aangehouden boven het archeologisch niveau, in dit geval vanaf de oude akkerlaag. Deze bevindt zich in delen van het plangebied, met name aan de zuidoostzijde echter relatief ondiep, op minder dan 30 cm -mv, waardoor de archeologische resten zich al binnen de voorgestelde buffer bevinden. Het risico op het verstoren van archeologische resten is daarmee ook bij ondiepe ingrepen zeer reëel. *In situ* behoud is daarmee alleen mogelijk indien het plangebied wordt opgehoogd. Als dit binnen de planvorming niet mogelijk is, dan is het advies om de vindplaats binnen de grenzen van het onderhavige plangebied op te graven, om de archeologische resten *ex situ* veilig te stellen.

Literatuur

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), vigerende versie, Landbodems, SIKB Gouda.

Jong, C. de, 2025. Raadhuisstraat 7 e.o., Lichtenvoorde, gemeente Oost-Gelre: bureauonderzoek en verkennend booronderzoek. Bureau voor Archeologie Rapport 1575. Utrecht.

Louwe, E., 2016. 'Kerkhoflaan 11 te Lichtenvoorde in de gemeente Oost-Gelre. Econsultancy-rapport 1132.001. Doetinchem.

Westra, F.P., 2026. Programma van Eisen Plangebied parkeerterrein Raadhuisstraat te Lichtenvoorde, gemeente Oost-Gelre. Archeologisch proefsleuvenonderzoek. RAAP-PvE 3403. Weesp.

Websites/Digitale bronnen

<https://secure-sha.org/bottle>

<https://www.deventersysteem.nl>

Overzicht van figuren, tabellen, bijlagen en appendices

Figuren:

Figuur 1. De ligging van het plangebied. Inzet: ligging in Nederland (ster).	5
Figuur 2. Overzicht van de proefsleuven en de locatie van de gedocumenteerde profielen.	8
Figuur 3. Overzicht van de werkput tijdens de aanleg. Foto richting het noordwesten.	9
Figuur 4. De locatie van het plangebied, geprojecteerd op het AHN, laat de locatie en oriëntatie van de dekzandrug goed zien.	12
Figuur 5. De profielopname van profielkolom 3 aan de zuidoostzijde van de put laat zien dat de oude akkerlaag en het onderliggende sporenniveau relatief ondiep onder het maaiveld liggen, vanaf 18 cm diep.	13
Figuur 6. Het plaggendeek is in profielkolom 2 volledig verdwenen. Een deel van de oude akkerlaag en het sporenniveau zijn aan de noordwestzijde van de put nog wel aanwezig vanaf 42 cm -mv.	14
Figuur 7. Allesporenkaart.	16
Figuur 8. Links enkele esgreppels in het vlak (foto richting het zuidwesten). Rechts twee esgreppels in profiel 1. In de opvulling van de greppels zijn de verrommelde resten van het plaggendeek, de oude akkerlaag en de C-horizont te herkennen.	17
Figuur 9. Enkele prehistorische paalsporen in het vlak.	17
Figuur 10. Verschillende paalkuilen uit de ijzertijd lijken onderdeel uit te maken van een gebouwstructuur.	18
Figuur 11. De coupe over paalkuil S11 en esgreppel S10 .	18
Figuur 12. Uit de coupe van S36 kon worden vastgesteld dat ook hier sprake was van eenduidige sporen uit de ijzertijd.	19
Figuur 13. Verspreidingskaart vondsten.	20
Figuur 14. Vervolgadvies voor het plangebied. Het groene deel is op basis van het bureau- en booronderzoek al vrijgegeven omdat de bodem hier diep is verstoord.	26

Tabellen:

Tabel 1. Administratieve gegevens.	6
Tabel 2. Overzicht van voorgaande voor het plangebied relevante onderzoeken.	6
Tabel 3. Samenvattend overzicht van de laagopvolging.	14
Tabel 4. Aantal sporen per spoorcategorie.	15
Tabel 5. Aantal vondsten per vondstcategorie.	20
Tabel 6. Scoretabel waardestelling van de vindplaats (tabel 5 uit de KNA).	25

Bijlagen:

Bijlage 1. Tijdschaal	
-----------------------	--

Bijlage 1. Tijdschaal

Archeologische perioden					
Tijdperk				Datering	
Recente tijd					
Nieuwe tijd	C			1945	
	B			1850	
	A			1650	
Middeleeuwen	Laat B			1500	
	Laat A			1250	
	Vroeg	D: Ottoonse tijd			1050
		C: Karolingische tijd			900
		B: Merovingische tijd			725
		A: Volksverhuizingstijd			525
					450
Romeinse tijd	Laat			270	
	Midden			70 na Chr.	
	Vroeg			15 voor Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat			250
		Midden			500
		Vroeg			800
	Bronstijd	Laat			1100
		Midden			1800
		Vroeg			2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat			2850
		Midden			4200
		Vroeg			4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat			6450
		Midden			8640
		Vroeg			9700
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat			12.500
		Jong B			16.000
		Jong A			35.000
Midden			250.000		
Oud					

tabel1 standaard Archeologisch RAAP 2014

tabel1_standard_Archeologisch_RAAP_2014